

Adrian Popescu • A háromkirályok vonulása

Adrian Popescu

A háromkirályok vonulása

Demény Péter fordítása

Bookart, 2026

A fordítás az alábbi kiadás alapján készült:
Adrian Popescu *Cortegiul magilor*
Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2021

Támogató a Romániai Magyar Demokrata Szövetség
és a Communitas Alapítvány

Készült a Romániai Írók Szövetsége
román–magyar fordítói programja keretében

Anastasiának és Davidnak, hogy szeressék karácsony ünnepét

A fordító munkája közben a Villa Esterházy vendége volt.

Lektorálta és szerkesztette
Lövétei Lázár László

ISBN 978-630-6769-15-5

© Adrian Popescu, 2026
Magyar fordítás © Demény Péter, 2026
© Bookart, 2026

I. A karaván

A házat fenyőillat, a hideg egészséges, friss légköre, hó és fagyott moha szaga töltötte be, robusztus, tiszta érzékenység. Ezüstfenyő áll egyenesen, keményen, enyhe vadságot áraszt az egész fa. Este tervezzük feldíszíteni, ahogy a világ több millió kereszténye teszi évezredek óta a bolygónkon. Ez az ünnep a gyerekkor üdeségébe repít vissza, gyermekekké teszi ismét azokat, akik az Égi Gyermekeket várják. A száj körüli ráncok mint ha elsimulnának, az egész világ megfiatalodik a Világegyetem Ura születésének áldott napjaiban. De amíg gyermekeim, Mihnea és a kicsi, Horea, eldöntik, melyik gömbös és brillantinos doboznak van elsőbbsége (hallom, ahogy izgatottan vitatkoznak a szobájukban, előre örülnek a fenyő ünnepi feldíszítésének), elengedhetem magam egy kicsit a régi fotelben. A rajzolatot a huzat szövetén csak most figyelem meg jobban, annyi év után, valamiféle örvényt ábrázol, a forгатag alig körvonalazott homokhullámban tűnik el, a hullámokat a szél kiszámíthatatlan fuvallata fodrozza, és akkor hirtelen, nagy csodálkozásomra, mely azonban valahogy mégsem lep meg annyira, különös nyelven szóló hangot hallok, melyet ennek ellenére, fogalmam sincs, hogyan, de mégis megértek. Álmodnék talán? Egyetlen pillantás, mintha villám lenne, és másként látom a lábamat, nem tudom, hogyan, de mintha nem az én lábam lenne. Milyen hülyeség, gondolom. A legszokványosabb lábujjak, amelyeket úgy mozgatok, hogy

közben egy átszellemült, agilis mechanizmus finom tökéletességét is felfedezem, amely utolérhetetlen a maga kifogástalan voltában. Mindkét lábamon öt ujj, a körmök kerekre és rövidre vágva, a szaruhártya enyhén vastagodik, a térdkalács láthatóan kiemelkedik. Milyen hülyeség, minden embernek ugyanilyen a lába, és hirtelen eláll a lélegzetem, mezítláb vagyok, a lábfejem napbarnított, a homok fehérsége egyfajta kérget húzott a bőrön, ahogy gyakran megesik az emberrel egy forró nap után a tengeren, amikor hosszabban sétáltunk a parton, vagy boldog futás közben felkavartuk a finom homokot, újra felfedezve a testünket. A jobb kezemmel ösztönösen a bokámhoz nyúlok, hogy megérintsem magam, hadd lássam, mi történik: azt remélem, az érintés révén világos, egyértelmű választ kapok a tanácsstalanságomra. Csodálkozásom csak növekszik, amikor felfedezem, hogy a bőröm keményebb, az én lábam ez kétségtelenül, de fiatalabb, s nem tudom, hogyan, de mintha sötétebb lenne, kiszárította a fárasztó forróság. A kezemre támaszkodom, hogy kényelmesebben elhelyezkedjem, s újabb meglepetés vár: egy halom, ágyat formáló vásznon fekszem. Rusztikus csomagok között emelkedem fel, mintha zsákok lennének, amilyeneket a falusi, apró állomásokon látunk. Általában az öregek cipelik egyfajta büszkeséggel. Igen, ezek zsákok, dús szövésű vászonból, az eleinte hófehér anyagban mostanra már kifakult egy-egy folt, ahol a nap sokat érte a gyapjút, megsárgította, sőt, helyenként vörösre változtatta, ahogy olykor az egész színskálát látjuk az októberi faleveleken. Mit tegyek? Megtapogatom a zsákot, és megállapítom, hogy kemény tárgy van benne, igen, egy doboz, árulják el az ujjaim, ahogy a rejtkehelyet vizsgálom. Csakhogy nem sikerül válaszolnom a kérdésemre: „Mi van ott?”, mert egy szemrehányó, mégis nem

nagyon szigorú hang, amelynek hangszíne annyira méltóságteljes, hogy valósággal meghajolok előtte, világosan rám szól: „Mindent a maga idejében, Adri!” De hát honnan tudja a nevem, és főleg hogyhogy így szólít? Szégyenkezve talpra ugrom, mezítláb vagyok, igaz, mezítláb, na és aztán? Bő, térdem alul túlságosan is bő nadrág van rajtam és egy blúz – nem az untig ismert ing a banális apró, fehér gombokkal, az a sárga, kopott, teljesen szokványos ing –, amit még sikerül szemügyre vennem. Selyemszövet, mondom magamban, elég durva anyagból készült ahhoz képest, amit a tengeren szoktam viselni, s amely lágyított, finom és hűsítő vászonból készül. „Elláttad az öszvért?”, szegez a földhöz immár másodszor a férfi hangja, aki most már közelebb van hozzám, látom különös ruházatát: bő nadrág van rajta és egyfajta keleti szabású tunika, bő ujjakkal, valamint bőrszíjakkal megkötött saru, idegennek érzem a hangom, de hallom, amint válaszolok: „Igen, Uram. A Fényes-séges Király tevéjét is, meg az én számárkámát is, amelyen anynyi boldog hálával követem.” Aztán eszembe jut egész napunk, ahogy hajnalban elindultunk és majdnem délig mentünk. Biztos vagyok benne, hogy tél van. Az elmúlt éjjel nagyon hideg volt, szűk sátramban dideregtem, miután a másik két szolgálval együtt felhúztuk gazdáink sátrát. Egy bölcs asztrológus szolgálja vagyok tehát, akit Boldizsárnak hívnak. Miért vagyok ennyire biztos ebben, töprengek, mi adja ezt a biztonságot, hogy a legbámulatosabb dolgokat kijelentsem? Nem tudom, mindenesetre nem ostoba büszkeség ez, hanem olyan tisztánlátás, amely arra kényszerít, hogy pontosan azt mondjam és tegyem, amit egy belső hang diktál, amely vezet és azt mondja: „Most ezt kell tenned, most meg azt kell mondanod.” Amikor ellenállok neki, és a magam kénye-kedve szerint járok el, hamar megbánom, mert nyugtalan leszek, lelkiismeret-furdalásom támad, egyfajta

süket keserűség, általános elégedetlenség, mintha a dolgok térfogata összezavarodna, kaotikusan egymásba folynak, színeik kioltják egymást, lúgos kontinuumot alkotnak, elveszítik szilárdságukat, formátlanná válnak...

És hirtelen, csodával határos módon, hallom a hangot, amint szelíden parancsol, és minden (kezdve az agyagmécsestől, amelyre egy ügyes kéz spirált szerelt, és amelyet éppen előkészíték, hogy éjszaka kézügyben legyen a karcsú pálmán a sátor előtt, ahonnét az imént léptem ki), egyszóval minden visszatér rendes kerékvágásába, a maga természetes vagy természetfölötti medrébe, amikor a színek vidító frissességgel ragyognak. Tehát nem is kell mást tennem, csak hallgatnom gazdám szavára, s az elégedettség és vidámság érzése máris magával ragad. Mégis zavarban vagyok kissé, én csutakoltam-e le a szamar hátát egy rongycsomóval, én tartottam-e a sivatagi forráságban majdnem elszáradt ágacskákat gazdám tevéjének békés és szüntelenül kérődző szája elé, elvégre immár néhány napja ebben a forráságban utazunk? Bizonyára én, ha egyszer emlékszem minderre, s ha szintén én készítettem, a többi szolgálával együtt, az egyszerű ebédet: néhány kovásztalan kenyeret, melyeket lassú tűzön, alaposan felforrósított kövön sütöttünk, tábortűzön, mondhatná valaki, és nem is tévedne nagyot, hiszen néhány napos tábor ez csak, hat emberből áll, három úr és három szolga képezi, továbbá három tevé és három szamar, az emberek és az állatok a csodával határos módon találkoztak, és mégis azonnal felismerték egymást, ahogy azok az emberek ismerik fel egymást, akik ugyanazt a mesterséget űzik immár hosszú ideje, nagyjából ugyanaz az életmódjuk és ugyanazok az eszményeik is. Akkor találkoztunk, amikor átkeltünk a Jordánon annál a forrásnál, amelyik az Angyal nevet viseli, egyik reggelen, a három

csoport három különböző irányból érkezett, a szüntelenül fölöttünk járó csillagot követtük mindannyian, amely éjszaka éppúgy megállt, ahogy mi, megvárva, hogy folytassuk utunkat. Most hát együtt vagyunk, és elég, ha egymásra nézünk, hogy a bizalom, sőt inkább egyfajta intenzív öröm, belső boldogság lelkesítsen – a legapróbb dolgoktól kezdve a reggeli ima fenségéig, amikor Istennek ajánljuk minden eljövendő cselekedetünket és minden gondolatunkat, segítségét és tanácsait kérve, sőt én még ezen fölül is megkérem Őt, hogy minél világosabban szóljon hozzám, hogy ne gyötörjön a bizonytalanság és ne kínozzanak a lelkiismeret kételyei. Vajon nem hibázom? Vajon tényleg az Ő akarata ez az utazás? Vagy pedig az enyém? Ajándékozza hát nekem Sámuel éberségét, aki az éjszaka kellős közepén felébredvén földi gazdájához rohant, sietve teljesíteni parancsát, kezdetben nem tudván, hogy maga az Egek és a Földek Ura beszél hozzá. Forró vágy tüzel, hogy teljesítsem Akaratát, sőt lehetőleg kitaláljam, amennyire csak lehet, mire vágyik, olyan szeretnék lenni, mint Sámuel, hogy késedelem nélkül azt mondhassam: „Ímhol vagyok, mert hívtál engem.”¹ És ugyanúgy, mint Sámuel, ezt mondhassam tiszta szívvel: „Szólj, Uram, mert hallgat a Te szolgád.” Emlékszem a kovásztalan kenyerek egyszerű, egészséges ízére, egyfajta pászkák voltak tulajdonképpen, amelyeket már gyerekként is ettem azokkal a zsidó gyerekekkel együtt, akikkel játszottam, fehér színű pászkák voltak, de a tepsi vagy a kezdetleges kemence, amelyben sütötték és kissé ropogósra égették, feketére csíkozta őket. Bámészan rágcálom, közben eszembe jut egy északi városka, amelynek a fajok keveredése miatt kozmopolita jellege volt, Rad-U-Ţim,²

¹ A bibliai idézeteket Károli Gáspár fordításában használom. – A ford. megj.

² A szerző édesapja szülővárosát, a moldvai Radócot (Rădăuți) „képzelte át” zsidó várossá. – A ford. megj.

gyerekkorom települése. A várost majdnem szimmetrikusan kettészelő folyó mentén elterülő mezőkön szaladgáltam, az Íjász kertjében dangubáltunk, amelyet azért neveztek el így, mert itt rendezték az íjászversenyeket, elrejtőztünk a bozótban, más nyelvek szavait próbálgattuk, és főleg végtelen tisztelettel néztünk nagyanyánkra, aki hét nyelven is meg tudott szólalni. Az ő szerény, de annál hasznosabb foglalkozása, pláne Rad-U-Ţimben, ahol ő volt az egyedüli bábaasszony, már fiatalon különböző nemzetségek sarjaival hozta kapcsolatba. Egy időben, amikor elég jól keresett – olyan év volt ez, amikor sok gyermek született a mi kis városunkban, főleg fiúk, az öregasszonyok pedig arról sugdolóztak, hogy háború lesz, és nemsokára a párthusok császára valóban berontott a földjeinkre, s a lovasok halálra rémítették a népet kegyetlenségükkel –, ahogy gyűjtötte tehát a pénzt, hirtelen az a gondolata támadt, hogy úgy etessen, ahogy a gazdag zsidók gyermekeit szokták. Így hát elég korán megismertem a töltött libanyak zamatát, amely egyébként elég nehéz étel; a békés madár nyakbőrét a májából, szívéből és a zsiradékból kevert egyveleggel tömték meg, no meg apróra tört zöldséggel. Jött a háború, és én, a buta kölyök, örültem, hogy látom a párthus férfiakat meg a lovasok hosszú lándzsáját, amíg egy délután meg nem hallottam, ahogy egy lány sikoltozik. Lídia volt az, egy kamaszlány, aki meséket mondott nekünk, és akire ma is meghatottan emlékezem. Lídiát üldözték a folyó partján felfelé, és a kanyart követően, ahogy a folyó rögtön a szomszédaink háza után eltért, már nem láttam és nem hallottam, csak az üldözők lovainak patkói remegtették a földet. Estefelé Lídia rémülten, de élve került haza. Nyilvánvaló, hogy a Kegyes Úr elvette a látásukat, s elrejtette a szerencsétlen teremést a bagzó állati ösztönöktől felhergelt lovasok elől: Lídia

sűrű lombozatú fűzfára kapaszkodott fel, és többé nem találták. Eléggé megrészegedtek a becsapós fügebortól, amellyel megtisztelték magukat, s nem jutott eszükbe, hogy felpillantanak. Úgyhogy Lídia visszatért, és azon az éjszakán nálunk aludt, ez teljesen elbűvölt, mélyen belelegeztem tiszta illatát és könnyű izzadságszagát, mely olyan volt, mint egy verejtékező liliomé, semmi érzéki nem volt benne, ellenkezőleg, átható volt, és ugyanakkor szelíd, szűzies illat, egy energiával teli test illata, amelyet még nem rontottak meg a tisztátalan vágyak... Így felejtkeztem végtelen játékokba a velem egykorúakkal, az idő pedig engedékenyen telt, és már nem csodálkoztam a szokásokon és a rítusokon, se a hívók buzgalmán, akik semmi pénzért nem hiányoztak volna a Templomból, ahol a júdeai nemzetség fenséges menórái égtek Jahvé felé imádkozva nyúló hét ággal. A nyakamban egy zsákocskát viseltem, amelybe az én gondos édesanyám egy talizmánt, egy kámformagot meg egy fokhagymacikket rejtett el, hogy vigyázzanak rám; az első a ravaszok agyafúrtságától oltalmazott, a második a betegségektől, az utolsó pedig a kígyóktól. A gyöngyházfényű fokhagymát én magam hámoztam meg, s szükség esetén le is nyeltem volna, hogy megszabaduljak a veszedelemtől. Több utazó csakis így mentette meg az életét, és mi, a gyermekek, kétely nélkül hittünk Lídia édesanyjának meséiben. Mindenesetre az év forró időszakában a lakók rengeteg fokhagymát ettek, s így nemcsak a ravasz démonoktól szabadultak meg, hanem a gyomorbántalmaktól és a szerencsétlenségek garmadájától is, melyeket a langyos, poshadt víz rejtett, amit Keleten, de nemcsak ott, innod kell. Azt is gyerekként tanultam meg, hogy az ivóvízbe citromot facsarjak, vagy vékony szeletet vágjak belé. Egy csepp savanyú citromlé zamatossá tette a legízetlenebb folyadékot is. Még ma

is, ha van otthon citrom, ugyanígy járok el, s olyankor, anélkül, hogy tervezném, távoli és kellemes arcok jelennek meg előtttem, egy évszak aromája.

De most már késő van, eltelt a kötelező pihenés órája, mely tudvalevőleg az ebéd és a kilencedik óra között terül el (ez délután háromnak felel meg a modern időszámítás szerint). Estig még jó néhány stádiumot meg kell tennünk, és látom, a mi csillagunk is, amelyet követünk, lassan, de kitartóan mozog előre felé. Rövidesen elindulunk a már megszokott összeállításban: elől a három uralkodó tevegél, mögöttük én és Mikeás, Menyhért király szolgája, aztán Sém, aki Gáspár királynak engedelmeskedik. Menyhért bölcsnek aranyozott szegélyű, csuklyás köpenye van, egész kinézete kivételes jóságot sugároz, tekintete pedig szíved legmélyebb bugyráig hatol. A másik uralkodó, Gáspár perzsa ruhába öltözött, derekán gyémánttal kivert tör, ez amúgy, ha mondhatom így, az egyetlen földi fegyverünk, ez is inkább az öltözetet kiegészítő tárgy, mint fegyver. Nekünk nem kellett és nem volt szükségünk olyan fegyverre, amellyel ölni lehet. Néhány ima és fohász többet ér, mint száz állig felfegyverzett lovas. A tiszta áldozat, egy galamb vagy az egyhetes bárány többet érhet bármely emberi tervnél. Az ima és az áldozati állat összekeveredő füstje az Örökkévalóhoz közelel. Ő a legnagyobb vágyakban és tennivalókban éppúgy segít, mint a legkisebbekben.

Így történt dél felé is, amikor egy csapat pusztai rabló tűnt fel a sátrunk közvetlen közelében, s én valósággal megdermedtem a félelemtől és döbbenettől. Közelről láthattam gondozatlan szakállukat, nyakukon a színes kendőket, melyek talán juhaggyútól voltak foltosak, sőt, egyiküknek a nyakán még a gennyedző kelést is láthattam – alig kétlépésnyire

haladt el tőlem. A homok és a mocsok bizonyára együttes erővel döfködte a szerencsétlen tolvaj húsát. Ha mondjuk tüsszentettem volna egyet, vagy köhögtem volna, a lehetlenséggel lett volna határos, hogy meg ne érezze a jelenlétemet. De ők egyáltalán semmit nem láttak. Az is igaz, hogy néma csöndben álltunk, mégis különös, hogy észre sem vettek bennünket. Szemem sarkából gazdám felé pillantottam, s úgy tűnt, mintha egy mosoly árnyékát látnám ragyátlan, sima arcán, és mintha még egy rejtett, egyetértő tekintet is Menyhért felé, aki szintén kijött a sátor elé. Így hát az emberek felől, gondoltam, nem fenyegethet veszély. Csak a sivatagi skorpiók maradtak, és ritkábban a kígyók, de mindig körültekintően választottunk pihenőhelyet, távol a száraz bozótól, általában két homokdűne határolta völgyben, amikor nem egy-egy forrás mellett táboroztunk le éjszakára, vagy egy apró tavacska partján, az oázisok éjjelének boldog gyönyörűségében. De többnyire nem ott éjszakáztunk, ahol más tette volna, a csillag a tömeg nyüzsgésétől távol vezetett. Szépen haladtunk, és napokig mendegélve valahogy megszoktuk a déli forróságot is, meg az éjjeli fagyot is, mert gyakran gondoltam reggel összefagyva az éjszakai órákra, amikor minden ruhám s az a lepel, amellyel a vizes puttonyokat lefedtük, együttesen is alig óvott meg a csillagok fagyos csillogásától és az örvényektől, melyeket olykor a rosszindulatú szél mérges fúvása keltett. Nyilvánvaló volt, hogy valakinek nem tetszik az utazásunk, és az a valaki vagy valami apró darabokra tépett volna, ha egy nála sokkal hatalmasabb Valaki, Mindenható, aki eltúrte őt, megengedte volna ezt neki. Az igazat megvallva egyes éjszakák gyötrelmesek voltak, s a kétely mérge is kínozott: vajon nem a mi örületünk mindez, vajon a csillag nem csupán

az én meg a további öt utazó beteg elméjében ragyog? Az az érdekes, hogy egy-egy ilyen éjszakát követően, amikor a kétely süttögetett „tábori” pokrócomban, ahogy olykor nevetve mondogattam a többi szolgának, reggel valamelyik úr olyan szavakkal fordult felém, amelyek mindig kétértelműek voltak, és válaszoltak éjjeli kételyeimre. Például azt mondta valamelyikük: „Nem az értelem, a szív vezet a célhoz”, és én már nem is tudtam, vajon arról az vízerecskéről van-e szó, amelyet azelőtt való este sikoltva fedeztem fel, amikor már minden reményt elvesztettünk, vagy olyan kérdésre válasz, amely mindennél nehezebb, és amely addig, amíg ő aludt, engem gyötört.

Mikeás, Menyhért király szolgája, elmesélte a cumaei szibilla jóslatát, aki azt jósolta Augustusnak, hogy isteni Kisdéd születik majd, s a múzsáktól kedvelt mantuai,³ akit a császár annyira becsült, akár egy latin Homéroszt, egy gyermekről és az aranykor kezdetéről írt. Rómában, amelynek légioi a kelet–nyugati tengelyen Herkules oszlopaitól Pannóniáig uralkodtak, a másikon pedig a piramisoktól az Elbáig, sőt, Scythia Minorig, ahonnan a Tiberis partján álló városba ömlött a méz, az arany és a dáciai búza, a prófécia mindenkit megdöbbenített. Augustus maga kételkedő elégedetlenséggel fogadta, hiszen ő volt a haza utolérhetetlen atyja, az isten és a „princeps”. Tanácstalanul jött le Jupiter Capitoliumának dombjáról. Az a sok lépcső, amely máig is ott áll, de már modern betonba öntve, szokatlanul meredeknek tűnt számára. A császár irányvesztett volt, s egy olyan jelentés görnyesztette, amelyet nem értett: „Milyen isten születhet, amelyik nagyobb, mint a villámszóró Jupiter? Talán valami barbár isten? Egy lenne a helyi istenségek

³ Vergiliusról van szó. – A ford. megj.

közül, akiknek a flamen papok megengedték, hogy ott időzzenek az útkereszteződéseknél – olyan istenek, akik készek segíteni egy-egy üzletben vagy utazás során? Talán a vérszomjas Mithrász földalatti kultuszáról van szó, amelyben feláldozzák a bikát? Vagy a szerelem finom zűrzavarának kibogozójáról, mint a piruló Vénusz, akinek jelenlétét verébcsapatok hirdetik, ezekről a madarakról ugyanis köztudott, hogy szerelmes természetűek, noha szerelmük oly mulandó? Tolvaj szerelem ez, egy pillanat csupán, bűnös, tilos érintés, de nem az ő számára, hiszen ő Cézár, aki anynyi szerelmet ismert, egyiptomi és görög nők szerelmét, de sohasem a Szerelmet magát? Érosz, mormolta, nem Agapé, a gyönyör átkarolása, de hát milyen is lehet Agapé, akiről egyesek beszélnek? Egy reggel a kamaszkorból, amikor Ostiánál kihajózol a tengerre, s gyermekkori barátnőd feléd int sárga kendőjével, mielőtt még hajóra szállnál? Egy késő nyári nap a tanulmányaid közben szerzett barátaiddal, akikkel filozófiáról beszélgetsz a tusculanumi villában, amikor a szőlő szürete közeledik, és borrá változik az aranyló must, melynek cseppje akár egy óriás könnye, amelyre a császári kertek rigói vágynak? A halhatatlanság álma, egy emlék, egy árnyék?” Egyszóval sem magában, sem a kívülágban nem talált választ.

Mikeás egyetlen tömbből faragott lélek volt, nem olyan, mint én, aki az Ikrek havában születtem, és ezért folyton azon igyekeztem, hogy egyesítsem magamban mindkét feletem, Castor és Pollux folyamatosan egymást keresték, az egyik lesüllyedt, a másik felkapaszkodott, az egyik örömnepet ült, a másik kétségbeesett, örökösen egymás ellentétei voltak, melyek olykor időtlen boldogságban egyesültek, olyan csoda mosolyában olvadva össze, amelyet egykor,

valaha, mintha megéltek volna. Hogy hol, azt én sem igen tudtam, talán egy kertben, ahol négy folyó forrása eredt.

Mikeás minden félelmemet és kételyemet eloszlatta a maga közvetlen természetével. Mi a csillag vezetésével mentünk a felé a Kisdéd felé. A királyok beszélgetéseiből jöttem rá erre, és azok egybeestek a mi, vagyis a szolgák reményeivel, csakhogy, mint rájöttem, a királyok hagyták, hogy morzsáról morzsára fedezzük fel az igazságot, minden egyes lépés borzongasson meg, nem kényszerítettek rá, hogy elvakítson a fensége. Mikeás boldog volt: ahogy alkonyatkor római gyerekkorának kalandjait hallgattam, feltettem magamban, hogy egyszer majd én is megnézem a Forumot és a Capitoli-umot, a Pantheont és a Domus Augustit, a Colosseumot és a Tiberisen túli negyedét, a Trasteverét, a szegények negyedét, ahol ő is született. Rómában sokkal inkább az utcán éltél, mint otthon, a szelíd időjárás arra készítette a lakókat, hogy a piacokon ügyelegjenek és beszélgessenek az istenek szobrai körül, a kutak surrogását hallgatva. Olyan város volt ez, ahol az embereknek volt idejük egymásra. Ahol egy beszélgetés, amely a spanyol vagy gall háborúról indult, hosszú órákig tartott, s hol az egyik, hol a másik tábor nyert, aszerint, hogy ki melyik tábornokkal vagy konzullal tartott. Ezekből az elbeszélésekből, amelyeket akkor mesélt, amikor az urak nyugovóra tértek, mi meg, a szolgák, kint maradtunk, hogy még csevegjünk abban a nyugalomban, melyet a már elvégzett munka adhat, olyan város képe alakult ki előttünk, amelynek utcáin immár magam is sétáltam. Később, amikor belegabalyodtam a Pompeius színháza közelében fekvő utcácskák pókhálójába, elhagyván a Via Latát, az utcácskáiban, amelyekben számtalan ékszer- és vallásos tárgyakat áruló bolt áll, valahogy otthon éreztem magam. Tehát a Via Flaminia fe-

lől érkeztem, és mielőtt a Colosseumhoz értem volna, a régi Via Argiletumra jutottam, amely a Forumot az egykor rossz hírű Suburrával köti össze, egy olyan templomhoz, amely sok évszázaddal később a Madonna dei Monti nevet viseli majd: egyedül voltam és nyugodt, magabiztos, akár egy helybéli. Felmentem a Giancolóra, és úgy bámultam a Monte Mariót, mintha a tavasz fényében tündöklő életkor egyik oldalát láttam volna, ahogy csak ezeken az áldott vidékeken történhet. Egyik alkalommal az etruszkok várairól kérdeztem, akik régebbiek a rómaiaknál is, le is igázták őket, Mikeás pedig Perusa nevét említette, amely később Perugiává vált, s akkor összerendeztem. Tudtam, hogy egyik ősöm onnan érkezett. Az umbriai városban volt valami otthonos és ugyanakkor rejtélyes, ahogy később felfedezhettem. Számomra Mikeás maga volt a Farkasanya lelkesült, fecsegő városa, aki az erény és a vakmerőség tejével szoptatja ikreit, a dombok városa, melyet egy hősiesség az egyetemes megértés fenségére emelt. Hogyne ittam volna minden szavát, amikor arról a városról beszélt, amelyben élni szerettem volna, a piacon friss halat venni, melyet előző éjszaka fogtak a Tirrén-tengerben, és hideg bojtortján- vagy csalánlevélbe göngyöltek a mercatói bódékban; hogy apró narancsokat válogassak, melyek Szicíliából érkeznek, és a belük piros, mandarint, alcamói, nagyon fehér, szinte színtelen bort, miután az apró szemű szőlő finom bőrű gyümölcsébe gyűjtötte az afrikai szelektől megérintett nyár minden égető parfümjét. A római hagyma, ez a húsos zöltség, melynek íze a tejre emlékeztetett, formája pedig a gyöngyre – a kertészet minő mesetermüve, vagy inkább a Teremtő micsoda ajándéka –, teljesen zamatos volt, s nem csípte a nyelved, úgy tudtál beleharapni, akár egy almába. A zöltségfélék is páratlanok voltak, a kevés

olívaolajjal és egy csepp ecettel elkészített, nyers, könnyű saláták, az endíviák, a gyerekkar nagyságú murkok vagy az opalizáló zellerek. Rómában bármit megvásárolhattál vagy eladhattál, én azonban szerettem volna megérinteni a murex-tartalmú bíbort, a feláldozott kagylókat, melyeknek vegetális vére összeáztatta a szövetet. A föníciaiak készítették a legjobban, de a római mesteremberek megtanulták a procedúrát, és Sextus, a város szélén, az Aventino negyeden túl lakó hordár fia, híressé is vált, miután Pompilius, a nagyhírű mester, bevezette a len-, selyem- és gyapjúművészet ősrégi titkába.

Azt is Mikeás mesélte, hogy egyik ősszel összehajtogatott egy papiruszt, hogy beférjen egy fecske gyűrűjébe, s azt írta rá: „Te hol töltöd a telet?”, és tavasszal, mondta, meg is jött a válasz, a fecske hozta meg, amelyik mindig visszatért gazdag szülői háza istállójába: „Petrus házában, a Nílus deltája közelében”. Nem én mesélem így, hanem ő. Ahányszor erre a történetre gondolok, mindig elmosolyodom, mert elfog az ártatlan boldogság. Amit most művelünk, hogy a csilagra hallgatunk, amely fent az égen a mi lenti utunkat rajzolja meg, s amely az előbbi kivetülése (ha nem térünk el tőle ostoba konoksággal csalogató ígéreteket követve), több a válasznál, melyet a Határtalantól várunk, olyan Jelenlét, amely éjjel-nappal elkísér bennünket, ahogy a pusztában a Tűzoszlop vezette Mózeszt az Ígéret Földjére, ahová nem mindenki juthat el, csak az arra méltók. Ahogy mi is túrtuk a sivatag éjszakáinak fagyát és magányát, meg a nappalok tüzes kemencéjét, miközben a csillag egy olyan hely felé vezetett, amelyet csak ő ismert, ahogy a fügefa tudja, hogy tavasszal virágoznia kell, meg a búza, hogy sárgulnia, ahogy a Kármel-hegyi szőlők megtelnek a nyár zamatával, vagy

ahogy a vándormadarak folytatják útjukat a levegőben, melyet az évszázadok vájtak ki nekik.

A spontán, vidám Mikeással ellentétben a másik fiatal szolgáló, Sém sokkal nehezebb természetű, zárkózottabb, hallgatagabb volt, noha nem ellenséges. Amikor megkérdeztem tőle, ugyan miért nem mond többet a Nagy Találkozás előtti életéről, azt válaszolta: „Egy titok, amit csak magadnak őrzöl meg, olyan boldogságot és erőt tartogat, amelyet nem szabad véletlen beszélgetésekben szétszórni s a tapasztalatlanok vagy éppenséggel ostobák zakatoló malába önteni.” Ez azt jelenti, hogy bennünket is ilyennek tart, ha egyszer nem szánja rá magát, hogy tiszta szívéből beszéljen velünk. Ráébredt, hogy nemcsak engem bántott meg, aki tulajdonképpen ritkán sértődöm meg, hiszen megszoktam már az emberek apró kegyetlenségeit, és nem veszem magamra őket, hanem elsősorban Mikeást, aki hiúbb volt nálam természete, de születése szerint is, elvégre római szülők gyermeke volt, sőt, egy régi római família sarja. Így hát elmosolyodott, és elnézést kért tőlünk, enyhén elpirult, s most láthattuk, hogy arccsontja vékony, noha mi erre nem is figyeltünk, korán megvénült fiatalembernek gondoltuk. Egyik, az utunkhoz közel fekvő várból származott, szülei tizenegy éves korában meghaltak. A júdeai lázadók, a zélóták és a római liktorok közötti harcban veszítették életüket. A megriadt centurio azon a szörnyű éjszakán minden járókelőt válogatás nélkül felkoncoltatott a később Mészárlás terének nevezett téren. Sém szülei békésen mentek hazafelé a tisztulási szertartásról a Templomból, melyet Sém egyik unokaöccse, Rúben részére tartottak a negyvenedik napon, amikor levágta őket az olcsó bortól bűzlő, hatalmas

legionárius rövid kardja. Ennek az estének az emlékével nőtt fel, mikor a szüleit várta, s azóta is kísérti az éjszaka meg a reggel is. Éjjel háromkor hozták meg szeretett szülei holttestét, akiknek a tekintetében mintha ez a gyötrelmes kérdés tükröződött volna: „Mit vétettünk? Kinek a bűneiért fizetünk, hány nemzedékre visszamenőleg? Miért gyűlölnék az emberek?” A szertartásnak megfelelően elsimították és egy barlangban temették el őket, miután dallamos hárfahangján a lévita Cíbá elmondta a halotti zsoltárokat. Így hát Sém többnyire egyedül nőtt fel, s megszokta, hogy órákon át a semmibe bámuljon, a láthatárt fürkésze vagy a homok pillanatnyi rajzait tanulmányozza, s közben intenzíven várja a Messiást, aki, mint a Tóra prófétái mondják – a zsidóság szent könyve ez – üldözött népének megmentője lesz, azé a népé, amelyet Babilonban vetettek rabságba, azelőtt pedig Egyiptomban, aztán Mózes a Kánaánba vezette, de a nép még akkor sem nyugodhatott, miután letelepedett Galilea zsíros földjén vagy a tenger mellett, Joppében, ahol a híres Via Maris húzódik a part mentén.

A nagy prófétákat tanulmányozta, és olykor a Prédikátor könyvét idézte. Tanult kamasz volt, de hiányzott belőle az életöröm, túlságosan is szigorú keménység érződött abban, ahogy megítélte a többieket, olyan merevség, ami idő előtt megvénítette. Nem tudott felszabadulni gyermeki gesztusokban, a naiv és látszólag oktalan boldogságban, s teli szájjal nevetni apróságon, például azon, hogy Mikeás talált egy sékelt a homokban, éppen a sátra alatt, vagy hogy én, az ügyetlen, amilyennek az egész karavánunk ismer, megégettem az ujjam a keletlen tésztával, vagy hogy leöntöttem magam a puttonybeli vízzel. Nemigen láttuk hát nevetni, de a mosolya elbűvölő volt, ősi szomorúság és az emberi

fogyatékokosságokat iróniával szemlélő titkos bölcsesség keveréke, illetve az álmodozó várakozásé. Noha természetesen hatott rá a gyerekkori félsz, amikor kereskedő nagybátyja gyámsága alá került, a gyermek bámulatosan magába zárkózott, folyton a szüleit várva, akik soha többé nem jöttek meg. Bár az archetípus egyre gyöngült, ha Sém ábrázatát nézted, a figyelmes szemlélődő számára nyilvánvaló volt, hogy a rémült gyermek és a boldogtalan esemény előtti boldog fiúcska ugyanazon zugban, együtt élte túl a tragédiát.

Sém több történetet is elmesélt az életéből, mintegy bizonyoságként arra, hogy méltónak tartott bennünket a barátságára (miután rájött, hogy megsértett bennünket a titokról vallott szavaival, amelyet féltékenyen kell őrizni, nehogy elértéktelenedjen). Az egyiket pontosan megjegyeztem. Elhagyatott házban találta magát, amely egy olyan emberé volt, aki elárulta a barátját, a rablók martalékaul hagyván őt – sőt, arra buzdította őket, hogy ne sajnálják barátja életét, ami szégyenletes dolog, s ami aztán később az egész közösség megvetését vonta maga után. Azt is mondják, hogy ebből az árulásból pénzre is szert tett. És a drachmából mestereket fogadott, hogy házat építsenek neki azon a helyen, ahol Sém sétált ötven év múlva, a történet idején. A házat fel is építették, de az ember nem tudott örülni neki. Felesége meghalt, méghozzá szörnyű betegségben, amely elpusztította egészséges sejtjeit, valósággal eláztak, vagy pedig követhetetlen módon burjánzottak, ezt a betegséget ráknak hívták, gyógyíthatatlan nyavalya ez, aztán a szolgálója is meghalt, végül egymás után megdöglöttek hatalmas teremű, pompás, csavart szarvú ökrei, sőt hűséges kutya is. A ház falait szintén különös betegség támadta meg, néhány hónap alatt összeomlottak, noha a mesterek, akiket

felelősségre vont, megesküdtek, hogy mindent megtettek, hogy a kőművesmunka tartós legyen. Minden rommá változott.

Sém olyan jelenetnek volt a tanúja ott, amely éppúgy megrémítette, mint amennyire megdöbbenette. A romos falak egyik zugában nyughatatlan testek kavargására figyelt fel, farkak, fejek és sziszegő nyelvek zsizsegésére, mintha vagy ötven kígyó próbált volna függőleges helyzetbe kerülni, majd ismét leroskadtak, aztán ismét újrakezdték hiú kapaszkodásukat, amely lehetetlennek tűnt a számukra. Sém azonban észrevette, hogy a mozgásnak mégiscsak van bizonyos iránya: ahogy zuhantak és emelkedtek, a kígyók mintha koronát akartak volna fonni a nyálukból egyikük fejére, aki a vezetőjüknek tűnt, s akinek a hasán is sötét volt a bőre, míg a többieknek világosabb. Mindannyian jobbról balra tekeredtek, teljes összevisszaságban, dühödt izgatottságban. Mint valami nyomásmérő, elszabadult nyelv vagy megőrült mutató egy mérőeszközben?, gondoltam hirtelen, de természetesen Sém nem látott ilyen gépezetet, és nem is lett volna értelme, hogy megkérdezzem és összezavarjam a magam különös, korszerűtlen hasonlataimmal. A kígyók észrevették Sémét, s mind felé fordultak. Sziszegő parancsra indultak a rémült fiú felé. Egy évszázadnak tűnő pillanatra az ember és a hüllők tekintete találkozott, Sém pedig olyan erővel állta a nézésüket, amely lényének abból a mélységéből tört fel, amelyről addig nem is sejtette, hogy annyira legyőzhetetlen és büszke, annyira nemes és emberfeletti. Ám egy másodperc töredékére elbizonytalanodva lefelé nézett: megrémült ugyanis attól, amit tesz, villámgyorsan végig gondolt mindent, s mint aki vékony cérnaszálon lépked egy

szakadék fölött, kételyekkel telve lefelé nézett, elszakítván tekintetét Attól, aki támogatta és a végtelen másik partja felé hívta...

Úgy szaladt el onnan, mint egy állat, akit kegyetlen és kíméletlen vadász üldöz, s akinek a szíve is megáll félelmében. Cikcakkban futott, remélve, hogy becsaphatja üldözőit, s így megmenekül. Egyre közelebb érezte a kemény sziszegést, mintha a napégette fűszálakat valaki kaszával vagy karddal vágta volna le, s ő a kaszák hangját követte volna a mezőn. Tisztában volt vele, hogy meg fog halni, ha nem történik valami csoda, rögtön abban a pillanatban, semmiel sem később. S amikor már majdnem feladta, még kiáltani tudott a sötétségből, amelybe zuhanni készült: „Anyám, segíts, anyám!” „A-”, kiáltotta, és a vörös agyagra zuhant. Amit akkor látott, arra egész életében emlékezett, sőt, én azt hiszem, azután is emlékezni fog, az örökkévalóságig, mint megfizethetetlen és mentő adományra. Tizennégy év körüli, de talán még fiatalabb kislány állt közte és üldözői között nevetve. Belső szépségtől ragyogó, fénylő arca jóságot sugárzott. Mintha álmodt volna, Sém látta, amint a kislány sarka felemelkedik, a bőr kagylórózsaszínje megdöbbenette, apró sarka volt, amelyet egyetlen repedés vagy csúnyaság sem rontott meg, portalan, akár a kristály vagy egy fehér rózsarügye, szemnek szinte elviselhetetlenül ragyogott, Sémnek kezével kellett eltakarnia a szemét, hogy jobban óvja attól a tündöklő fénytől. Ujjai között látta, amint a kislány rátapos a legközelebbi kígyó fejére, aztán a következőre és a következőre. Erőfeszítés és büszkeség nélkül tette ezt, mondhatni, szinte sajnálkozva, de úgy, mint amit feltétlenül meg kell

tenni. Ahogy az orvos tisztítja meg az elfertőződött sebet, kezdetben fájdalmat okozva, amelyet igazságtalannak érzel, noha nemcsak a szükséges, hanem az egyetlen gyógy mód is. A kígyók és a kislány között ősi ellenségeskedés feszült, csak hogy a kislány egy csepp gyűlöletet sem érzett, miközben a kígyók őrzöngve tusakodtak, hogy belemarjanak a sarkába.

Amilyen visszafogott volt addig érzelmi megnyilvánulásaiban, Sém ennek a titoknak a leleplezésével, melyet életéről elárult, nagylelkűen gazdaggá tett bennünket.

II. Bolyongás

A gyümölcsöt és a vizet általában én szereztem be. A többi szolga még viccelt is ezzel kapcsolatban: „Menjen Adri, ő az utazások havában született, a szárnyas sarus isten, Mercurius jegyében”, akit a pogányok az istenek hírnökeként és a kereskedők védelmezőjeként tisztelnek. „A folyékony fém, a higany mozgékony sága, mely az isten nevét is viseli, újabb garancia arra, hogy mindenüvé befurakszik, és ügyesen kulcsot talál hét lakattal zárt ajtókhöz is, hogy azt hozza nekünk, amire szükségünk van”, folytatták a királyok. Így hát akarva-akaratlanul folyton úton voltam. Íme, most is: zsákot tettem a számaram hátára, a zsákon meg én ülök három puttonnyal, melyeket meg fogok tölteni hideg vízzel az oázisban, ahová tartok, elvégre ezt a parancsot kaptam. Megyek és megyek. Aztán lassítok, hogy pihenjek és a számár is kifújja magát, egy karavánszeráj felé közeledem, ahonnan nevetés hallatszik. Fasail falu szegényes porfészek, úgy néz ki, akár egy algír kasba. Egy nagyobbacska, teraszosított te tejű ház szolgál fogadóul, s én remélem, itt vehetek vizet is, meg minden egyebet, talán éppenséggel két vagy három citromot, hogy felszeleteljem és a vízbe tegyem, legyen jobb íze.

Odalépek az egyik emberhez, aki éppen visszatért holmi alacsony asztalokhoz, ahol néhány edényt hagyott, bennük gőzölgő étel, meg néhány boroskancsót, valószínűleg édes borral, és most nekem címezi szavait: „Mit kíván a szép és

nemes fiatalember, mit szeretne venni a Szellemek házának hívott fogadóban, melynek tulajdonosa itt áll, és a neve Osman ibn Arabi?” „Vizet, fügét, olajbogyót és citromot”, adom le a rendelést. „Egy kancsó fügebort talán?” „Nem, nem, nem”, mondom. „Jó, akkor legalább egy cseppet, kóstold meg.” A természetes jólneveltség és a rokonszenves úr hatására elbizonytalanodom, neki pedig csak ennyi kell. Már is hoz egy kancsót, a kancsó oldalára lábujjhegyre emelkedő táncosnőt véstek, testét fátyol borítja, mozgása hívogató és egyben könnyed, csupa báj. „Tetszik?”, kérdezi a jószemű fogadós-kocsmáros. „Nem, neem”, szégyellem el magam. „Van igazi táncosnő is itt”, mondja célzatosan, és érzem, hogy ég az arcom. „Nem”, mondom én határozottan. Elismerem, ez a gyengeség pillanata volt. Nem kellett volna beszédbe elegyednem ezzel az emberrel. Hogy magamhoz térjek, kortyolok a kancsóból, édes, illatos, nehéz ital, érzem, hogy a gondolataim meglódnak, a testem pedig elmelegedik: előző éjeleken a sivatag hidegében fagyoskodott, el is zsibbadt rendesen. Nem lesz semmi baj, ha még késlekedem egy picit, visszatérésem a karavánunkhoz nincs pontos időhöz kötve. Megiszom a bort, és figyelmesebben nézek körül. A zenét kövérek, nagy szakállú, magas ember szolgáltatta, lassan lépegetett az asztalok között. Amott, mint valami visszhang, egy táncosnő, aki távolról hasonlít a kancsón levőhöz, mintha gúnyosan válaszolna a férfi mozdulataira, aki nyilvánvalóan kótyagos, még távolabb, vagy négy asztallal odébb, egy másik férfi, vékonyabb emennél, sőt a táncosnőnél is, szinte nőiesen vonaglik. Különös jelenet: három lény, akit ennyire összeköt az elbűvölő, hódító, buja varázs, távol egymástól, de összekapcsolja őket a borgőz, a nehéz verejték, a vágy és a gyönyör akarása. A vékony férfi

földig hajol, szokatlan ez a tánc errefelé, ahol a férfiak nem igen táncolnak, és amikor mégis, akkor visszafogott, szer-tartásos jellege van az egésznek, mindenképpen más, mint ennek az idegennek a féktelen mozdulatai, aki, uramisten, egyenesen rám néz, igen, majdnem elbűvölő megszállottság árad belőle. Hirtelen engem is bevonz a tánc ritmusa, belehullok, igen, belehullok a súlyos férfi, a zöld szemével engem figyelő lány és a kígyótestű fiatalember szötte hálóba. Az édenkertbeli csábításra gondolok, ellen akarok állni a hívásnak, de lábam nem hallgat rám, immár a zenének engedelmeskedik. A dallam sóhajokat indított el bennem, olyan kétségbeesést, amely szét akarja zúzni az embereket és a dolgokat, örülten szaggatna mindent. Egy hang azt mondja: „Menj!”, egy másik: „Maradj!”. Melyikre hallgassak? Indulok mindjárt, de előbb maradok. Érzem, hogy rosszul let környékez, ki akarok menni, belegabalyodom önmagamba, a kígyótestű fiatalember kíméletlenül és gúnyosan néz rám, az idősebb a földre zuhant, annyira kimerült, nehéz fejét kezével támasztva sír. Valaki ölbe kap, úgy visz ki ebből a féktelen zűllésből. Szédelve, néhányan már a bejáratnál vissza akarnak tartani. „A barátaid vagyunk”, susogják, „miért nem akarsz velünk maradni, miért mész el?” Ismét elbizonytalanodom, magyarázkodni szeretnék: „Késő van, engem vízért küldtek ide, egy csillagot követünk, amely...” Kísérem elrángat onnan, nem erőszakosan, inkább úgy, mint egy határozott szülő, aki szófogadatlan gyermeke kezét fogja. De ki ő tulajdonképpen? És miért parancsolgat nekem, elvégre tudom én, mit teszek, felnőt vagyok, és elég értelmes is, hogy gondot viseljek magamra. „Nézd”, dörrenék rá, „nem kértelek és nem is akarom, hogy segíts.” Aztán elvágódom a földön. Aki támogatott, kiment a fogadóból.

De hová tűnt? A küszöbön fekszem. Fájdalmas sóhajjal valahogy felállok, s végre kilépek a fénybe, pontosabban a csillagok fényébe, mert a nap már régen lement. „Hogyhogy, ez nem lehet, és hol vannak a puttonyaim, a fügek?” Vedlett szőrű, fekete, koszos kutya jön felém fenyegetően, diadala tudatában, biztos abban, hogy elkapja zsákmányát, vagyis engem, aki alig állok a lábamon. „Uram, ne hagyj el, Seregek Ura, te, aki megmentetted Dánielt, ments meg engem is!”, kiáltok végső erőmmel. Elájulok, vagy csak úgy érzem. Mindenesetre már néhány stádiumnyi távolságra vagyok a Szellemek házától, találó név ez, nem vitás, egy ember árnyát látom magam előtt, amint beleolvad az est homályába. Ő lenne az, aki segítségemre sietett, aki elnézte és megbocsátotta gyöngeségemet, sőt ostoba, vak gögömet és nevetséges hepciáskodásomat? Ismét segíteni fog? A számár, ez a drága lélek, türelmesen vár rám, néhány lépésnyire van tőlem, s mintha szemrehányó türelmetlenséggel kérődzve arra buzdítana, hogy induljunk már. Igazán mondom, szégyellem magam, hogy több ész szorult belé, mint belém. A puttonyok és a zsák rendben, egyensúlyban állnak az állat szügyén és hátán. Könnyes a szemem, annyira bánok mindent, gyorsan átkarolom, magamhoz húzom a fejét, gyors csókokkal halmozom el homlokát nagy és szürke fülei között. Sírok.

Egyenesen előre megyünk, én kábán az est erős levegőjétől, szegény számár pedig szívósan, mint fajtája szokott. Ám az utat már nem látom, naiv viszonyítási pontjaim eltűntek szemem elől: nem látom se a balra nyíló utcácska sarkán álló pálmafát ott, ahol belépsz az oázisba, se a szegényes terecskét, ahol bizonyára a Rómába küldendő adót gyűjtik előre leszögezett napokon, vagy a helyi vásárokat

tartják rég bevált szokás szerint. Kóválygok a hold fényében, mely úgy néz rám, mint egy haragos, rideg isten. Ragyogása megborzongat, kanyargó ösvényre visz, bogáncsok és óriási tüskék közé, amilyeneket általában szikes vidékeken lehet látni, ahol a föld meddő és morzsalékos, s ahol teljes reménytelenség fojtogatja az embert. „Menj, menj, ne add fel”, mondom magamnak, „feltétlenül meg kell találnod a karavánt. Összeszidhatnak, megverhetnek, csak találd meg őket. Tegyenek, amit akarnak, csak légy ismét velük.”

Arcomon sós csöppeket érzek, ajkam is nedves és sós. „Nem kellett volna bort innom. Nem. És az a tánc...” Ég az arcom, kiáltani szeretnék, fogammal a kezembe harapni, akár egy fájdalomtól megvadult állat. Harapjak a tenyerembe. „Hogy voltam képes ezt tenni velük, gazdáimmal és testvéreimmel!” Megbotlom a kiálló gyökerekben, elvágódok a földön. Nem tudok felállni többé, úgy tűnik, mintha az egész világ örvénylő tölcserben forogna, abban forgok én is, piszkos vízű örvényben, amely a saját testemből folyik. Fel akarok állni. Megint elesek. Kétségbeesésemben az Egek Urához fordulok: „Ne hagyj, emelj fel!” – kiáltom, könnyögök, elesek, felállok, megint elesek, nincs erőm, mégis feszítem magam. Elesek, elesek, el... Állok, köröttem a pusztaság, néhány lépésnyire a számár, majdnem emberi részvétellel néz rám. Kezem valami selymes, puha anyagot morzsol. Szememhez emelem a kezemet, úgy vizsgálom a finom anyagot, por, bár van valamelyes szilárdsága. Érzem az égett szagot, igen, ez az, egy tűz nyoma. Hamu! Igen, hamuval van tele a kezem. Küzdelmemben, mely ki tudja, mennyi ideig tartott, egy tábor hamujába tenyereltem. Talán éppen az én táborom volt, amely most már messze van, nem találom többé. Ismét gombóc kúszik a torkomba.

Az ádámcsutkám majdnem megfojt. Azt hiszem, a szemem is feldagadt, és a szemgolyóim annyira kiguvadtak, hogy szemgödreim már alig bírják a két izzó gömb nyomását. Hamut szórok a homlokomra, a hajamra, az ajkamra, megsúrolom vele az arcom, megmosdom a tűzhely immár hideg hamujában. Kissé megkönnyebbülök, folytatom a műveletet, fokozatosan megnyugszom, miközben nagyokat szuszogva, mintha kimerítő futás után lennék, azt mormolom: „Bocsáss meg, Istenem, a te szolgádnak, bocsáss meg a te szolgádnak!” Újabb könnyzáró lepi el az arcom, de most már kevésbé gyötrelmes, mintha hosszú várakozás után törtek volna elő; azért érkeztek, hogy megszabadítsanak a fojtogatott ember kínjától, mert valóban úgy éreztem, mintha egy szörnyű óriás, a pogányok Kronosza fojtogatna, aki felfalja gyermekeit, ahogy egy mozaikon láttam Alexandriában két évvel ezelőtt.

„De hát nem vagyok gyerek. Miért kellett elvesztegetnem az időt a karavánszerájban? Milyen ostoba voltam, hogy elfogadtam a bort, milyen gyenge, hogy hagytam, üzzön a vágy vagy csak a kíváncsiság, milyen könnyen elvesztettem a fejem. Elvesztettem? Igen, most már nem tudom, merre tartsak.”

Megyek a számár után, őt is összeszurkálták a tüskék, szegényt, akárcsak engem. Vérzik a szügye, szánakozom azok miatt, amiken keresztülment, méghozzá kizárólag nekem köszönhetően. „Az Éden”, hallok újra gazdám szavát, „a földi éden örökre elveszett kettejük, Ádám és felesége, Éva számára, kiűzték őket az Édenkertből, s a kapuban két lángpallosú Angyal áll. Soha többé nem tudunk visszatérni oda. Hiába próbálja az ember visszaszerezni az elsődleges boldogság állapotát, durva, nyers érzékei nem adhatják meg

azt a paradicsomi gyönyörűséget, amely után vágyakozik. Csak még mélyebbre süllyesztik az agyagba. Az égi éden, az, amelyet a próféták hirdetnek, és amelyet Hénok vagy Illés talán megtapasztalt, az a mi paradicsomunk, a paradicsomi boldogság.” De ki fogja kitárni számunkra, halandó és bűnös emberek számára ennek az új Édennek a kapuit, ha Ádám és Éva szófogadatlansággal berekesztették? Egy másik Ádám? Egy másik Éva? Ez azonban azt jelentené, hogy ők ketten a régi Ádám és párja ellentétei. Egy engedelmes Éva, akin nem ég a bűn bélyege? Ki, hol, mikor? Tán a királyok felfedezték? Csupán ők ismerik a felső régiókban levőket, ahogy az alsókban levőket is, a maguk csodálatos összetartozásában, egymásba villódzásában, ahogy az égiek a földiekben tükröződnek, és fordítva. Lassan megnyugszom. Olykor nem tudtam legyőzni az álmat, és nekiütköztem a számárnak, sőt, egyszer egy nagyon öreg, meddő olajfának is; amikor túlságosan közel haladtam el egy falu mellett, a kuttyák megugattak; tovább bolyongtam, bízván a szerencsémben, vagy jobban mondva láthatatlan védelmezőmben, aki még soha nem hagyott el. Mikor már csak egy hajsza válaszott el attól, hogy a földre zuhanjak, mindig kötelet nyújtott a derekáról, s én kúszva-mászva visszakapaszkodtam a meredek és csúszós falakon. Később láttam egy borzongatóan nevető hiénát, amelyik éppen zabált valamit: egy apró egeret, a hold merev szeme figyelte, s amikor már azt hittem, hogy soha többé nem látok mást, csak ilyen hideg, elszigetelt, közömbös szomorúságtól reszkető képeket, tisztán hallottam a hangot, s egy köpönyeg árnyékát vettem ki a homályban. „Ki vagy?”, kérdeztem a hajótörött zsigeri lelkendezésével, aki a tengeren meglátja felebarátját, aki láthatóan erősebb nála, s azt reméli, hogy megmenti majd.